POLISH EXEGESIS ON ELIADE'S VISION OF SACRED AND PROFANE

Magdalena Filary
Lecturer, PhD., University of Craiova

Abstract:Polish reception of Mircea Eliade's scientific work was mainly focused on the fundamental topics and concepts of the phenomenologist and historian of religion, the most important of them being sacred and profane. Two important works concentrated on the notions of sacred and profane appeared in Poland: the preface of Marcin Czerwiński to the book «Sacred, Myth, History» and an essay entitled «Between the Sacred and Profan», signed by Andrzej Tokarczyk.
Our paper presents the way of perceiving Mircea Eliade's fundamental concepts, as well as the appreciations and main reproaches brought to Eliade by these two exegetes.

Keywords: exegesis, sacred, profane, Eliade, hermeneutics

Simbolul religios a fost considerat adevăratul obiect al istoriei religiei, fiind mijlocul prin care se poate medita asupra sacrului.

Sacruleste cel de-al doilea termen esenţial în opera lui Eliade. Istoricul religiilor a scris cartea *Sacrul şi profanul* pentru a pune în discuţie dialectica celor doi termeni, care acoperă cele două suprafeţe ale Lumii şi ale realului.

În cazul sacrului putem vorbi despre mai multe linii de analiză, paliere de interpretare şi descriere, iniţială fiind perspectiva dialectică: „prima definiţie care s-ar putea da sacrului este aceea că e opusul profanului", afirmă Eliade în lucrarea citată**.** Al doilea palier este relaţia sacrului cu realul, realitatea şi irealitatea, opoziţia cu profanul fiind şi din acest punct de vedere importantă: „sacrul înseamnă putere şi, în cele din urmă, realitate. Sacrul este saturat de fiinţă. Puterea sacră înseamnă deopotrivă realitate, perenitate şi eficienţă. Opoziţia sacru-profan este adesea înţeleasă ca opoziţia între real şi ireal sau pseudoreal. Să nu ne aşteptăm să găsim în limbile arhaice terminologia proprie filozofilor, adică real-ireal şi aşa mai departe; dar ideea există. Dorinţa omului religios de a fi, de a face parte din realitate, de a se simţi saturat de putere este, prin urmare, cît se poate de firească".[1]

Eliade a vorbit, adesea, despre experienţa sacrului, despre modul în care el intră în lume şi i se revelează omului, despre tipurile sale de revelare şi de prezenţă: „cînd ne gîndim la sacru nu trebuie să-l limităm la figuri divine. Sacrul nu implică credinţa în Dumnezeu, în zei sau spirite. El este, şi o repet, experienţa unei realităţi şi izvorul conştiinţei de-a exista în lume. Ce este această conştiinţă care ne face oameni? Este rezultatul experienţei sacrului, rezultatul împărţirii ce se operează între real şi ireal. Dacă experienţa sacrului este esenţialmente de ordinul conştiinţei, este evident că sacrul nu se va recunoaşte din «afară». Numai prin experienţa interioară îl va recunoaşte fiecare".[2]

Una dintre dimensiunile cele mai interesante ale concepţiei lui Eliade despre sacru este cunoscută datorită expresiei, comprehensiv construită, *camuflarea sacrului în profan*. Prin aceasta, istoricul religiilor se raportează la modernitate şi contemporaneitate, la posibilităţile omului din secolul al XX-lea de a recepta dimensiunea sacră a existenţei: „Desacralizarea lumii moderne, care este generală nu numai în Occident ci şi în Orient, (...) acest proces de desacralizare universală eu îl consider singura creaţie religioasă a lumii moderne. Adică o perfectă camuflare a sacrului în profan. Nu se mai poate distinge, este o identificare şi mulţi cred că această identificare a sacrului în profan este o desacralizare şi o ignorare totală a

[1]Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, traducere din limba franceză de Rodica Chira, Bucureşti, Humanitas, p. 14.
[2]Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, traducere de Doina Cornea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 123.

BDD-A27933 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

experienţei religioase. Eu cred că pot arăta contrariul, că este din nou o camuflare, o ascundere, o ocultare. Profanul exprimă în lumea profană funcţia sacrului”.[3]

Nu trebuie uitat rolul pe care îl joacă arta în configurarea contemporană a manifestărilor sacrului, cazul suprarealismului fiind paradigmatic în concepţia lui Mircea Eliade. Atît pictura, cît şi literatura primei jumătăţi a secolului al XX-lea sunt preocupate de ezoterism, de accesarea unor stări modificate de conştiinţă şi de experimentarea situaţiilor limită, prin urmare, şi de experimentarea sacrului.

O altă dimensiune a operei eliadeşti de interes pentru exegeza poloneză a fost teoretizarea sacrului în raport cu profanul. Remarcăm, pentru început, că lucrarea nu se numeşte *Sacrul **sau** profanul*, ci *Sacrul **şi** profanul*, ceea ce sugerează, încă din titlu, întrepătrunderea celor două dimensiuni ale existenţei.

O lucrare importantă în receptarea poloneză a operei lui Eliade, focalizată pe noţiunile de sacru şi profan, este prefaţa lui Marcin Czerwiński[4] la cartea *Sacrum, mit, historia* / *Sacru, mit, istorie*, apărută la Varşovia în 1970.

Ultima dintre cărţile luiMarcin Czerwiński, *Întrebînd despre civilizaţie*, este un fel de testament ştiinţific al autorului. Czerwiński s-a concentrat în aceasta asupra a trei probleme pe care le-a considerat cele mai importante:

i. rolul sacrului în viaţa contemporană;

ii. organizarea problemelor sociale;

iii. cultura elitistă faţă de cultura populară.

Este evident că nu puteau lipsi afinităţile şi punctele de convergenţă cu opera lui Mircea Eliade.

Marcin Czerwiński scrie că, fără nicio îndoială, îl putem numi pe Eliade istoric al religiilor, dar lucrările lui aduc contribuţii semnificative şi în domenii precum antropologia, studiile de literatură sau teoria generală a semnelor. În anii ’50 şi ’60, Eliade a fost subiectul principal al dezbaterilor cu privire la metodologia cercetărilor umaniste, cercetări care au avut şi un caracter accentuat filozofic[5], depăşind astfel cadrele metodologiei ştiinţelor naturii/ reale, cum mai sunt ele denumite.

Exegetul polonez subliniază că Eliade a fost un mare erudit în domeniul etnologiei şi ştiinţelor despre cultură, că sistemul său de gîndire este orientat atît asupra experienţelor care sunt necesare pentru formarea unei viziuni asupra lumii, cît şi spre cele care-i alcătuiesc filosofia personală. Eliade afirmă nu numai caracterul separat al subiectului cercetat, dar şi specificul acestuia cu care are de-a face un istoric al religiilor. Studiile lui Eliade sunt, potrivit lui Marcin Czerwiński, un efort continuu de a da coerenţă succesiunilor de imagini şi simboluri pe care, în mod obişnuit, le receptăm incongruent şi haotic.[6] Or rolul istoricului

[3] Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade*, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler, Bucureşti, Cartea Românească, 1992, p. 88.

[4]**Marcin Czerwiński** (1924-2001) a fost sociolog şi antropolog polonez. A studiat sociologia la Universitatea din Varşovia unde şi-a obţinut şi doctoratul. Timp de mulţi ani a fost profesor la Institutul de Filozofie şi Sociologie şi la Institutul de Artă al Academiei Poloneze de Ştiinţe (PAN). Printre principalele preocupări ale lui se enumără: teoria şi sociologia culturii, rolul cultural-creator al artei şi formarea stilurilor de viaţă. A colaborat la mai multe reviste socio-culturale.Este autor al numeroase lucrări şi cărţi ştiinţifice, precum şi traducător de literatură ştiinţifică de limbă italiană şi de limbă franceză. Între cele mai cunoscute lucrări ale sale sunt: *Lekcja włoska/ Lecţia italiană*; *Przemiany obyczaju/ Schimbările obiceiului*; *Kultura i jej badanie/ Cultura şi cercetarea ei*; *Magia, mit i fikcja – pierwotne mechanizmy kultury/ Magie, mit şi ficţiune – mecanismele primitive ale culturii*; *Życie po miejsku/ Viaţa orăşenească*; *System książki/Sistemul cărţii*; *Okiem przechodnia/ Cu ochiul trecătorului*; *Samotność sztuki/ Singurătatea artei*; *Profile kultury/ Profilurile culturii*; *Przyczynki do antropologii współczesności/ Contribuţii la antropologia contemporană*; *Sztuka w pejzażu kultury/ Arta în peisajul culturii*; *Pytając o cywilizację/ Întrebând despre civilizaţie*.

[5] Marcin Czerwiński, „Prefaţă” la *Sacrum, mit, historia*, Varşovia, Editura PIW, 1993, p. 5.

[6] Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, pp. 8-9.

BDD-A27933 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

religiilor este tocmai acela de a sistematiza acest tip de materie, de a stabili puncte de convergenţă şi de a identifica structuri ale acestora.

Cercetătorul polonez observă că Eliade nu recurge la definiţia termenului *sacrum* în sensul strict al cuvîntului. De asemenea, observă că Eliade era atras de cercetarea stărilor paradoxale provocate de hierofanii şi extazul religios, care sunt recurente în cultele mai multor popoare primitive de pe diferite continente. Exegetul polonez îl laudă pe savantul român pentru dezvoltarea cercetărilor asupra şamanismului asiatic, mai precis cel practicat în spaţiul siberian (tunguşi, manciurieni).[7]

Sociologul şi antropologul polonez constată şi faptul că Eliade adoptă rar unghiurile de vedere ale creştinismului. Concluzionează că este clar că punctul de plecare al concepţiei lui se află în contradicţie cu fundamentele teologiei creştine, o contradicţie iminentă doar dacă punem problema prin lentila ideologiei, şi nu a hermeneuticii în genere. Cert este că interesul lui Eliade pentru Orientul Îndepărtat nu este doar o pasiune sau o opţiune conjuncturală, ci este definitoriu pentru înclinaţia sa spirituală.

Czerwiński explică faptul că uneori i se întîmplă lui Eliade să propună o sugestie pentru care, consideră el, este nevoie „să aşteptăm ca istoria să o confirme". Aşadar, el este conştient de faptul că istoria este constructivă, oferind ocazia, de-a lungul evoluţiei pe care o presupune, ca binele să se realizeze.[8]

Textele care au fost alese pentru cartea *Sacrum, mit, historia* privesc problematica neutralizării istoriei. Czerwiński comentează că „tezelor lui Eliade nu le este imputată originalitatea, ci, dimpotrivă, acestea sunt astăzi acceptate în domeniul antropologiei şi etnologiei. Originalitatea autorului constă în deschiderea sa către sacru".[9] După părerea lui Czerwiński, Eliade a ştiut în lucrările sale să se folosească deplin de cunoştinţele ample despre credinţele religioase (şi magice) pe care le deţinea în procesul de regîndire a dimensiunii istorice.

Antologia *Sacrum, mit, historie* a fost realizată cu acceptul şi contribuţia autorului român. Titlul cărţii şi titlurile anumitor părţi sunt originale şi au fost stabilite de însuşi Mircea Eliade.

Principala problemă abordată în carte este raportul culturii cu variabilitatea provocată de timp şi de perspectiva istoricismului. Prima parte a culegerii conţine fragmente în care sunt definiţi termenii simbol, arhetip, mit. Partea a doua cuprinde la început reflecţii asupra existenţei, spaţiului şi timpului sacral. Următoarele două capitole ale acestei părţi completează viziunea arhaică asupra acestora. O problematică puţin diferită abordează studiul *Mefistofel şi Androginul,* şi anume reprezentarea integrităţii contrariilor. A treia şi ultima parte este formată din reflecţii asupra întîlnirii lumii mitice cu istoria.

Prefaţatorul cărţii lui Eliade atenţionează că în volum au fost omise anumite probleme legate de civilizaţia contemporană. Sacrul ocupă, pentru Eliade, un rol principal şi în analiza antropologică a contemporanităţii. Această antropologie are o structură aparte şi un rol special. Pe de o parte, constituie o încercare de reconstruire a formelor arhaice ale culturii, pe care Eliade le regăsea în practicile şamanismului sau în tradiţia credinţelor şi practicilor hinduiste. Pe de altă parte, Eliade dă un sens suplimentar acestei reconstrucţii. Poziţia sacrului în cultură depinde de structura spirituală a omului.

Exegetul polonez are impresia că Eliade critică realitatea culturală în care trăieşte europeanul sau americanul contemporan. Teoria lui Eliade faţă de cultura occidentală contemporană se dovedeşte, astfel, mai degrabă negativă. Istoricul român al religiilor consideră că civilizaţia contemporană este desacralizată în toate ideologiile şi instituţiile sale, că, în realitate, cultura contemporană ascunde sacrul degradat şi camuflat sub forma

[7] *Idem*, p. 11.
[8] *Idem*, p. 15.
[9] *Idem*, p. 16.

BDD-A27933 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

profanului excesiv. Czerwiński sesizează şi că Eliade inversează perspectiva lui Freud. Mai exact, pentru Eliade sentimentalismul şi caracterul tendenţios al omului, mai ales în formele populare ale culturii contemporane, sunt una dintre urmele violenţei asupra structurii spirituale a omului şi nu urme ale sacrului, aşa cum considera Freud. Contradicţia constă, aşadar, în modul în care cei doi percep modul şi locurile de manifestare ale sacrului.

Şi din punctul de vedere al lui Marcin Czerwiński, Eliade este, în primul rînd, teoretician şi apostol al culturii orientale, potrivit modului în care percepe trăirea sacrului. Prefaţatorul polonez atrage atenţia că în modelul/ sistemul cultural (re)constituit de Eliade un rol central îl au simbolul şi mitul, iar definirea şi asimilarea acestor concepte este obligatorie, ele fiind cheia de boltă a edificiului hermeneutic creat de autorul studiilor reunite sub titlul *Sacrum, mit, historia*. Czerwiński conchide că, indiferent de minusurile care-i pot fi imputate, „Eliade rămîne maestru în domeniile care îi sunt apropiate”[10], asimilarea concepţiei sale despre cum trebuie tratat simbolismul religios fiind paradigmatică în ştiinţele umaniste ale secolului al XX-lea.

O altă lucrare importantădesprenoţiunile de *sacru* şi *profan* a fost scrisă de către Andrzej Tokarczyk[11], cu titlul *Między sacrum a profanum/Între sacru şi profan*, apărută în revista *Nowe Książki*, nr. 4/ 1986.

Din punctul de vedere al lui Tokarczyk, nu trebuie să fii eliadist ca să fii de acord cu constatarea autorului *Mitului eternei reîntoarceri* că nostalgia omului după împlinirea omenirii, din ce în ce mai mare, se reflectă, printre altele, în fascinaţia trezită de ceea ce este sau poate fi un catalizator al sacrului.[12]

Potrivit lui Andrzej Tokarczyk, Eliade conturează o viziune optimistă a Noii Renaşteri ce se conturează în contemporaneitate şi chiar în viitorul apropiat, inspirată, totuşi, nu de antichitatea greco-romană, cum se întîmplase în Renaşterea care a succedat Evului Mediu, ci de descoperirea şi înţelegerea Orientului. Această tendinţă a fost prezentă şi în Polonia anilor ’80 şi s-a manifestat prin *happening*-uri de stradă, moda de a practica yoga sau interesul pentru ocultism, teozofie. Tokarczyk consideră că acestea nu trebuie să constituie un element permanent şi de viitor. Ele au doar rolul de a compensa momentele de hegemonie scientistă şi criză culturală. Tokarczyk contrastează faţă de viziunea optimistă a lui Eliade cu o convingere pesimistă, potrivit căreia ceea ce urmează nu este o Nouă Renaştere, ci o Nouă Barbarizare a culturii, pierderea obiceiurilor, fuga după bunuri de consum şi, pînă la urmă, regres şi pierderea patrimoniului cultural.

Se resimte aici ideologia catolică, refuzul amestecării practicilor spirituale camuflate în practicile culturale. Este punctul de pornire al criticii operei eliadeşti. Andrzej Tokarczyk aduce în discuţie şi cartea lui Rudolf Otto *Das Heilige* (1917)/ *Sacrul: despre elementul iraţional din ideea divinului şi despre relaţia lui cu raţionalul*, a cărei traducere a apărut în

[10] *Idem*, p. 22.

[11] **Andrzej Tokarczyk** s-a născut în 1932, este istoric polonez al religiilor şi autor al numeroase cărţi din domeniul protestantismului, hinduismului, eshatologiei. Dintre acestea, amintim: *Trzydzieści wyznań/ Treizeci de credinţe*, Varşovia, Editura Krajowa Agencja Wydawnicza, 1971, 1987*; Religie współczesnego świata/ Religiile lumii moderne*, Varşovia, Editura Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, 1978, 1986; *Tolerancja/ Toleranţă*, Varşovia, Editura Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, 1979; *Protestantyzm/ Protestantis*, Varşovia, „Iskry”, 1980; *Five centuries of Lutheranism in Poland*, Varşovia, „Interpress”, 1984; *Fünf Jahrhunderte Luthertum in Polen*, Varşovia, „Interpress”, 1984*; Marcin Luter*, Varşovia, Editura Krajowa Agencja Wydawnicza, 1985; *Hinduizm/ Hinduism*, Varşovia, Editura Krajowa Agencja Wydawnicza, 1986; *Czterech jeźdźców Apokalipsy/ Cei patru călăreţi ai Apocalipsei*, Varşovia, „Iskry”, 1988; *Ewangelicy polscy/ Evanghelici polonezi*, Varşovia,: „Interpress”, 1988; *Jan Kalwin/ Jean Calvin*, Varşovia, Editura Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989; Wymarłe *religie świata/ Religiile dispărute ale lumii*, Varşovia: „Libra”, 1991*; Mify o bessmertii. Potustoronnij mir*, Moscova: Progress-Akademia, 1992; *Karaimizm. Saga polskich Karaimów/ Karaimismul.Saga karaimilor polonezi*, Varşovia, Verbinum - Editura Księży Werbistów, 2006; *Adwentyzm.Rzecz o końcu świata/ Adventismul.Despre sfârşitul lumii*, Varşovia, Verbinum - Editura Księży Werbistów, 2009.

[12] Andrzej Tokarczyk, „Między sacrum a profanum”, în revista *Nowe Książki* nr. 4, 1986, p. 9.

BDD-A27933 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

Polonia abia după cel de-al Doilea Război Mondial, în anul 1968. Perspectiva exegetului polonez este, aşadar, una comparatistă, raportînd teoria despre sacru a lui Eliade la cea dezvoltată de predecesorul său, Rudolf Otto. Cel din urmă a avut o concepţie proprie şi originală a *sanctumului*, mergînd pe urmele unor autori ca Schleiermacher, Söderblom şi Marett, preocupaţi, de asemenea, de această temă. Tokarczyk este convins că, în domeniul cercetării asupra sacralităţii, Otto a fost într-o măsură semnificativă, nu doar cronologică, predecesorul lui Eliade. Otto a definit categoriile *sacru* şi *profan* şi a analizat stările de spirit ale omului credincios. A dat naştere şcolii revalorizării sacrului şi mitului. Din această şcoală, pe lîngă Leeuw şi Mensching, face parte şi Eliade. Nu trebuie uitat, însă, că Eliade trasează clar, în debutul cărţii *Sacrul şi profanul*, ceea ce-l diferenţiază de omologul său: „După patruzeci de ani, analizele lui Rudolf Otto îşi păstrează încă valoarea; cititorul va avea doar de profitat citindu-le şi meditînd asupra lor. În paginile care urmează, noi ne situăm, însă, într-o altă perspectivă. Am dori să prezentăm fenomenul sacrului în întreaga lui complexitate, nu numai în ceea ce comportă el ca *iraţional*. Nu raportul dintre elementele non-raţional şi raţional al religiei ne interesează, ci *sacrul în totalitatea lui*. Or, prima definiţie ce se poate da sacrului este *aceea că se opune profanului*. Paginile care urmează au drept scop ilustrarea şi precizarea acestei opoziţii dintre sacru şi profan”.[13] Sinteza dialectică şi tensiunile dihotomice sunt, aşadar, configurate diferit, ceea ce nu înseamnă că nu există şi similitudini între teoriile celor doi cercetători ai sacrului. Andrzej Tokarczyk are meritul de a fi evidenţiat aceste raporturi, fiind reticent, totuşi, faţă de pluralismul practicilor spirituale.

BIBLIOGRAPHY

Czerwiński, Marcin, „Mircea Eliade”, în Revista Nowe Książki 3 (1986), pp. 3-4.
Czerwiński, Marcin, Przyczynki do antropologii współczesnej, Varşovia, PWN, 1988
Czerwiński, Marcin, „Prefaţă” la Sacrum, mit, historia, Varşovia, Editura PIW, 1993
Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, traducere de Doina Cornea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990
Eliade, Mircea, *Sacrul şi profanul*, traducere din limba franceză de Rodica Chira, Bucureşti, Humanitas, 1992
Lovinescu, Monica, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, Cartea Românească, 1992
Tokarczyk, Andrzej, „Między sacrum a profanum”, în revista Nowe Książki nr. 4, 1986

[13] Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, pp. 12-13.

BDD-A27933 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)